

Posudek na disertační práci

Mgr. Ladislav Holoubek, Úřední komunikace královéhradeckého biskupského semináře se státními, církevními a soukromými subjekty od jeho založení do zániku monarchie v roce 1918, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Hradec Králové 2022

Autor si jako téma své disertační práce vybral vysoce zajímavé a současně u nás málo zkoumané téma, totiž rozbor písemné komunikace biskupského semináře v Hradci Králové, tedy katolické církevní instituce určené pro výchovu kleriků. Dokázal užitečně propojit svoje teoretické znalosti ze studia pomocných věd historických a archivnictví s praxí svého zaměstnání archiváře a knihovníka Biskupství královéhradeckého, což jeho výstupu dodává na užitečnosti.

Z hlediska formální struktury výstup splňuje vše, co se od kvalifikačních výstupů této úrovně vyžaduje. Opírá se o detailní práci s rozsáhlým souborem pramenů, které v kontextu sledované instituce interpretuje a řadí do určitého systému, autor neopomněl též na heuristiku relevantní odborné literatury, kterou správně využívá i cituje. Disertace je uvedena obecnými kapitolami, které čtenáři nejprve přibližují danou problematiku jako badatelské téma, dále hodnotí význam seminářů coby formačních institucí potridentské katolické církve, jejichž hlavním úkolem byla intelektuální i disciplinační příprava nových adeptů kněžství v souladu s platnými kanonickými normami a podle vzorů určitého ideálního modelu klerika tohoto období. V další části autor koncepčně správně zařadil stručný, ale výstižný přehled vývoje seminářů v českých zemích podle jednotlivých diecézí, výraznější pozornost pak věnoval přímo dějinám sledované instituce od jejich počátků v druhém desetiletí 18. století až do roku 1918, čímž poměrně jednoznačně a metodicky korektně vymezil období, kterým se hodlá zabývat. Jádro disertační práce tvoří rozsáhlé kapitoly 6 a 7, které čítají více než 100 stran. Zabývá se v nich detailním rozbohem písemností semináře podle rozdělení na etapu starší, ukončenou rokem 1802, a novější, která zahrnuje období 19. století a počátku století dvacátého až do roku 1918. Na tyto dvě klíčové kapitoly pak navázaly poslední kapitoly, které tematiku písemné komunikace sledovaly ve vztahu k institucím úzce propojeným se seminářem, tj. diecézním teologickým institutem a spolky, resp. náboženskými bratrstvy.

V úvodu disertační práce její autor metodicky a věcně správně vymezuje téma a také identifikuje a prezentuje hlavní cíle (s. 14). Ty jsou celkem tři. Primárně se tedy práce zabývala analýzou „úřední korespondence“ královéhradeckého biskupského semináře z let 1714-1918, což současně představuje zajímavý příspěvek k dějinám dané diecéze. Dalším cílem bylo odpovědět na otázku, nakolik měl seminář coby původce a příjemce písemností charakter úřední instituce. Posledním cílem pak byla aplikace zjištěných poznatků do formy umělého pořádacího systému, které bývají v posledních letech součástí metodických pokynů, vydávaných Archivní správou Ministerstva vnitra, a které určují závazné principy pro pořádání fondů vázaných na určitý typ původce. V zásadě lze konstatovat, že všechny tři cíle práce splnila, byť nikoliv bez výhrad. Jakkoliv se jedná o tematicky zajímavý, odborně fundovaný a inspirativní počín, jsou v ní patrné jisté nedostatky, které její hodnotu trochu redukuje a které bude nutné v rámci obhajoby vysvětlit.

Jako první bych zmínil poněkud vágní přístup k terminologii. Jako problematický vidím už samotný termín „úřední komunikace“, který autor použil v názvu své práce i v jejím obsahu a který nikde přesně nevysvětlil. Mínil jím komunikaci semináře s úřady? Pokud ano, nezapadají do tohoto rámce například registrатурní pomůcky (kap. 7.8.3) či pamětní knihy a memorabilia (kap. 7.9). Nebo tím mínil komunikaci semináře jakožto úřadu? Zde je ovšem sporné termín „úřad“ spojovat s tímto

typem církevní instituce, která se prioritně určitě nezabývala vydáváním správních rozhodnutí v souladu s platnou legislativou, jak lze obecně chápat smysl klasického úřadu. Mnohem vhodnější by přitom bylo termín „úřední komunikace“ nahradit výrazem „písemná komunikace“, který je obecnější a přesněji odpovídá charakteru a obsahu práce. Dalším příkladem chybné terminologie je aplikace velmi speciálního právního institutu patronátu v kapitole 7. 5. Biskupská konsistoř totiž vůči semináři určitě neplnila identické či analogické úkoly, jaké odborná literatura obvykle spojuje s funkcí patronátu, a to z právního ani z obsahového hlediska. Konsistoř přece například nezasahovala do jmenování představených semináře, ani vůči této instituci neměla finanční nároky, jak se to projevuje různým způsobem u skutečných patronů církevních institucí.

Přestože autor má velmi dobré profesní zkušenosti se zkoumaným materiálem a sleduje období raného novověku i doby moderní, což samo o sobě předpokládá znalosti související problematiky církevních dějin českých zemí, překvapí v textu drobné, ale nikoliv nedůležité historické nepřesnosti, které se týkají především staršího období. Není korektní např. tvrzení, že v českých zemích došlo k prosazení dekretů tridentského koncilu v souvislosti se synodou v Praze v roce 1605 (s. 22). To se týká pouze pražské arcidiecéze, na Moravě se tak stalo už při synodě kléru v roce 1591, k čemuž lze nalézt různá, ovšem autorem nikde nezmiňovaná odborná pojednání. Navíc, jak ukazují příklady i z jiných zemí, představovalo prosazení dekretů spíše různě dlouho trvající proces než jednorázový akt. Nemyslím si též, že by za nepříznivou situací výchovy kléru v českých zemích v 16. století mohla mimo jiné dlouhá neobsazenost pražského arcibiskupského stolce (s. 24). K ní jednak došlo mnohem dříve, než se problematikou seminářů začal tridentský koncil vůbec zabývat, a jednak se tento předpoklad nemohl vztahovat na oblast olomoucké diecéze, která se nacházela v jiné situaci než pražská arcidiecéze. Za naznačeným problémem tak lze spíše hledat obecnější nábožensko-společenské podmínky českých zemí v dané době. Tematicky nepřesné je zařazení generálních seminářů do kapitoly věnované kněžským seminářům jako specifickým institucím potridentské církve (kap. 3, resp. s. 26-27). Generální semináře byly totiž zcela odlišným typem vzdělávacího zařízení, které sice sloužilo k výchově kněží, ovšem jinak byly zcela mimo kontrolu ze strany diecézních biskupů a šlo o instituce státní. Nemyslím si rovněž, že by jejich zrušení v roce 1790 přineslo jako důsledek nedostatek kléru v habsburské monarchii (s. 92), za tímto fenoménem stály jiné sociální a náboženské příčiny. Úplně jasné mi není ani konstatování v závěru disertace (s. 181), že seminář v Hradci Králové byl nejstarším na území monarchie, když například k založení toho pražského došlo o takřka sto let dříve, jakkoliv jeho následný historický vývoj nebyl bez komplikací.

Bez výhrad nelze přijmout ani autorem navržené vzorové schéma pro pořádání dokumentů biskupských seminářů, které po formální stránce odpovídá podobným schémátům v metodických pokynech pro zpracování archivních fondů aktuálně vydávaných Archivní správou Ministerstva vnitra. Z obecného hlediska mám dvě připomínky. Primárně nepovažuji vydávání metodických pokynů ke všem možným typům archivních fondů za ideální. Svůj nepochybný význam mají tyto praktické a jednotící návody tam, kde se jedná o relativně moderní fondy (19.-21. století) typologicky identických původců, které plnily identické úkoly nebo se řídily či opíraly o identickou legislativu, jako jsou třeba národní výbory, obecní či okresní úřady, případně se dané typy fondů jakožto celek vyznačují vyšší mírou nezpracovanosti. U fondů „historických“ vzniklých v době před zformováním principů novodobé spisové služby, jejichž vznik i základní uspořádání v zásadě záviselo na často velmi individuálních potřebách jejich původců, bych preferoval flexibilní uplatnění jedné ze základních tezí autorů tzv. holandského provenienčního principu z přelomu 19. a 20. století, který je dodnes základem archivní metodiky: „každý fond má svoji osobitost a je specifický, tato specifika musí archivář znát, než přistoupí k pořádání fondů.“ To se podle mého názoru týká i fondů biskupských seminářů. Druhá připomínka se pak týká smysluplnosti vytváření pořádacího schématu k této skupině fondů, které s výjimkou toho královéhradeckého jsou všechny již zpracovány a z pohledu personální politiky

jednotlivých archivů je v zásadě zbytečné přistupovat k jejich reinventarizaci podle nově platných pravidel, která by zajistila předloženému schématu praktickou využitelnost.

Pokud jde o konkrétní připomínky k navrženému řazení písemností, jak je prezentováno jednak ve schématu a jednak v textové části disertace, zde bych konstatoval, že by bylo vhodnější nedržet se striktně jakožto vzoru metodického pokynu pro zpracování fondů farních a vikariátních úřadů. To by umožnilo přistoupit k fondu flexibilně, individuálně a zohlednit jiné varianty uspořádání. Je například osvědčenou praxí hned na začátek fondu umístit písemnosti, které mají pro původce konstitutivní ráz, jako jsou zřizovací dokumenty, následované ideálně registraturními pomůckami nebo dalšími dokumenty vztahujícími se k organizaci úřední agendy. Další rozsáhlejší skupiny by pak mohly tvořit dokumenty rozdělené podle příslušné strany komunikace, ať už se jednalo o adresáta nebo odesílatele. Šlo by tedy jednak o církevní orgány a jednak o státní či samosprávné orgány, členěné dále buď podle agendy (v případě státní správy např.: statistická šetření, zdravotnictví, vojenské záležitosti, ...) nebo podle konkrétní instituce vzájemné komunikace (konsistoř, farnosti, apod.). Další podstatnou částí ve formě samostatné série by pak byly materiály týkající se fungování samotného semináře, členěné podle návrhu autora disertace (tedy personálie, stavební záležitosti, účetní dokumenty, atd.). Tak by bylo zabráněno zbytečnému rozdělení této klíčové skupiny písemností, což se v předloženém schématu projevuje nesourodě umístěnou sérií „Spolupůsobení ve státních a veřejných záležitostech“ nacházející se uprostřed skupin týkajících se interního fungování semináře. Uvědomuji si však, že způsob členění by měl na základě svých znalostí a zkušeností navrhopvat (a obhájit) především zpracovatel daného fondu, proto tyto moje návrhy předkládám spíše než výtku kvality pouze jako určitý návrh k reflexi a k možnému zohlednění.

V této souvislosti je z formálně-obsahového hlediska nutné poukázat na určitou nepromyšlenost mezi deklarovaným názvem některých kapitol a jejich skutečným obsahem. Patrné je to například u kapitoly 6. 2. Místo informací o „chodu kanceláře“ se čtenář dovídá spíše detailní poznatky o povinnostech jednotlivých představených semináře, o zajišťování stravy alumnů, atd., a nikoliv to, co považuji v kontextu práce za důležité, totiž procesní a instrumentální postupy kanceláře při přijímání, tvorbě či vyřizování písemností. Identický problém je zjevný v kapitole 7.16., která nese název „Jednotliví představení semináře a profesori teologického institutu“. Nesprávně jsou sem zařazeni v podkapitole 7.16.4. též „cizí duchovní osoby v semináři“. Jako zbytečné hodnotím poměrně rozsáhlé a doslovné citace různých pramenů či úryvků z literatury. Jedná se například o pokyny biskupa Trauttmansdorffa vikariátům své diecéze ohledně zřízeného semináře (s. 96-98), které by stačilo stručně analyzovat. Totéž platí pro rozsáhlé citace z publikace Petra Polehly (pozn. 109, 110, 111). Nesystémové a sledovanému tématu neodpovídající je umístění detailního seznamu profesorů teologického učiliště na s. 168-170. V kapitole věnované svěcení alumnů (7.17.6) jsou jako jeden ze zásadních typů dokumentů zmíněny ordinační matriky (neboli katalogy svěcenců). Ale zatímco o symbolice a způsobu udělování jednotlivých stupňů svěcení se v ní lze dozvědět řadu informací, což je s ohledem na cíl práce opět zbytečné, o charakteru ordinačních matrik jakožto písemností či o jejich diplomatickém rozboru zde nenalzáme vůbec nic. Závěrem pak jen doplňuji bohužel častou výtku vůči řadě současných kvalifikačních prací, a to je přítomnost četných překlepů v textu.

Přes tyto kritické připomínky nebo odlišné názory ovšem mohu konstatovat, že disertace kolegy Holoubka je dílem kvalitním a odborně fundovaným na patřičné úrovni. Rozhodně dokládá jeho schopnost samostatné vědecké a tvůrčí práce v daném oboru, a proto ji doporučuji k obhajobě.

Brno, 22. 12. 2022

doc. PhDr. Mgr. Tomáš Černušák, Ph.D.